

Svar til Johnny Kondrup og Svend Skriver

Auken, Sune

Published in:
Nordica

Publication date:
2007

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Auken, S. (2007). Svar til Johnny Kondrup og Svend Skriver. *Nordica*, 23, 237-255.

NOTER

1. Auken (2005), p. 86.
2. Ibid.
3. Cf. op.cit., p. 359-363.
4. Op.cit., p. 506-507. De omtalte linjer indgår i en stilistisk sammenligning med *Nordens Mytologi* 1808.
5. Op.cit., p. 86.
6. Cf. op.cit., p. 518-525.
7. Op.cit., p. 520-521.
8. Op.cit., p. 524.
9. Op.cit., p. 520-521.
10. Cf. op.cit., p. 523.
11. Nærmere bestemt i omtalen af »det nordiske menneske« (op.cit., p. 521 ff.) samt »det unge nordiske menneske« (op.cit., p. 525).
12. Når andet ikke er anført, henviser jeg i det følgende med ordet »læser« til den overordnede position.
13. Jeg anvender en forenklet version af den dobbelte henvisningspraksis, som er skitseret i Auken (2005), p. 13-14. Det første tal i parentes gælder førsteudgaven af *Nordens Mytologi* 1832, mens det andet henviser til udgaven i bind 5 af *Udvalgte Skrifter*, idet jeg citerer efter førsteudgaven.
14. Grundtvig fremlægger i øvrigt en indirekte karakteristik af sin ideale læser i den første del af indledningen, cf. Grundtvig (1832), p. 13 samt Grundtvig (1907), p. 400-401.
15. Ordet aftale anvendes først i selve fremstillingsdelen, men rammerne for aftalen udstikkes allerede i indledningen, cf. Grundtvig (1832), p. 49-50 samt Grundtvig (1907), p. 421.
16. Auken (2005), p. 522.
17. Cf. Grundtvig (1832), p. 47-48 samt Grundtvig (1907), p. 420.

LITTERATUR

- Auken, Sune: *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*, København 2005.
- Grundtvig, N.F.S.: *Nordens Mytologi eller Udsigt over Eddalæren for dannede Mænd der ei selv ere Mytologer*, København 1808.
- Grundtvig, N.F.S.: *Nordens Mytologi eller Sindbilled-Sprog*, København 1832.
- Grundtvig, N.F.S.: *Nordens Mytologi eller Sindbilled-Sprog in Udvalgte Skrifter*, 1-10, bind 5, udgivet af Holger Begtrup, København 1907, p. 376-767.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming: *Det handlende Ord*, København 1980.
- Toldberg, Helge: *Grundtvigs symbolverden*, København 1950.

Svend Skriver, København

SVAR TIL JOHNNY KONDRUP OG SVEND SKRIVER

Af Sune Auken

Af de fem oppositionsindlæg ved forsvaret for min disputatsafhandling *Sagas spejl* aftrykkes de to her. Det drejer sig om den anden officielle opposition, Johnny Kondrups, og en af oppositionerne ex auditorio, Svend Skrivers. Af de øvrige indlæg er Thorkild Lybys allerede i det væsentlige trykt som anmeldelse i *Grundtvig-studier* 2005, mens Flemming Lundgreen-Nielsens ikke vil blive trykt: Den var rettet imod den bestemte lejlighed, ikke imod det trykte ord – om end nok så begrænsede – evighed. Den første officielle opposition, S.A.J. Bradleys, skulle egentlig have været trykt med ved denne lejlighed, men grundet en beklagelig misforståelse parterne imellem, har den ikke kunnet blive klar til deadline.

Jeg skylder indledningsvis at bemærke, at denne tekst i modsætning til oppositionerne afviger væsentligt fra, hvad der blev sagt ved forsvaret. Mine udtalelser dér var i sagens natur stort set improviserede og lidet egnede til offentliggørelse. Teksten er derfor nyskrevet som svar til de nedskrevne oppositioner, skønt visse overvejelser naturligvis går igen.

Vedrørende Johnny Kondrups opposition

Den skarpest talende af opponenterne er uden tvivl Johnny Kondrup, og han skal derfor også i lejlighedens ånd beriges med det skarpeste svar. Som bekendt, er akademikere og duellanter de tryggeste, man kan være i nærheden af, thi de slår kun hinanden ihjel. Det hører med til den skarpe form og den akademiske lødighed i Kondrups opposition, at han belægger hvert enkelt af sine ankepunkter med flere konkrete eksempler. Jeg har ikke mulighed for at svare på hvert enkelt, men bestræber mig i stedet på at svare repræsentativt og ikke forbigå smertepunkterne.

Hovedparten af Kondrups indvendinger kan samles i tre punkter, som her vil blive gennemgået i rækkefølge: 1) En kritik af manglende præcision i afhandlingens forhold til sprog- og begrebsføring, 2)

en kritik af afhandlingens for nidkære forhold til den eksisterende forskning og 3) en udfordring af *Sagas spejls* centrale forestillinger gennem en spørger til dens forhold til de to hovedbegreber, »poesi« og »prosa«, hvis manglende ligeløb spiller en afgørende rolle i afhandlingens tesedannelse. Af disse tre finder jeg især det tredje punkt spændende, fordi Kondrup som den første kompetent udfordrer afhandlingens strukturerende tese. Carl Henrik Koch forsøgte det rigtignok i sin anmeldelse af bogen i KRITIK 178, men han kunne ikke engang gengive tesen korrekt og langt mindre ramme den. Det kan Kondrup.

Herudover antaster Kondrup min fremstilling af Oehlenschläger og Grundtvigs forhold til ham, som han mener med fordel kunne have været mere omfattende behandlet, og heri har han ret, og han diskuterer mit metodeafsnit på en måde, jeg har svært ved at indvende noget imod. Blot ønsker jeg at gøre gældende, at jeg ikke har set metodekapitlets centrale – og efter min mening overordentlig vigtige og frugtbare – distinktion imellem teori og metode fremlagt og gennemdiskuteret i den hermeneutiske litteratur. Det er muligvis blot tegn på, at jeg er så velorienteret som en blind høne, men alligevel.

En lokal detalje mere: Kondrup bebrejder mig, at jeg ikke har redegjort for de forskellige »grundtvig'er« i *Nyaars-Morgen*. Det ærgrer mig frygteligt, al den stund jeg egenhændigt har fjernet en sådan redegørelse fra analysen. Den findes i en fodnote til min tidlige analyse af digtet i *Transfiguration*. *Nordisk tidsskrift for kunst og kristendom* (1/2000). Jeg overbeviste mig selv om, at jeg bare red én af mine sædvanlige kæpheste, og udelod fodnoten fra disputatsen. Det skulle jeg ikke have gjort...

Ad 1: Dette punkt rummer to underpunkter. For det første en påtale af manglende sproglig præcision, for det andet en påpegning af visse for vage beskrivelser og omtrentligheder i min faglighed herunder en række formodede selvmodsigelser. Det første underpunkt tager jeg til mig uden større sværds slag. Jeg har ikke Kondrups imponerende sproglige prægnans og økonomi i sprogbruken. Jeg skriver og har altid skrevet i en ekspansiv og jævnlige digresiv stil, der – indrømmet – nogle gange løber fra mig. Kan jeg end parere

nogle af Kondrups eksempler, er jeg sikker på, at han er i stand til at fremdrage halvtreds mere, og så er vi lige vidt. Det glæder mig, at han har sans for noget af det, der vindes i en sådan fremstillingsform, og jeg lover at forbedre dens svagheder efterhånden. Jeg kan opdrage mig, men det går langsomt, og nogen Johnny Kondrup kommer der aldrig ud af mig – hvad vi formentlig begge bør være tilfredse med.

Hvad det andet underpunkt angår, er jeg mindre føjelig. Vel kunne nogle af formuleringerne have været skærpet (om end Kondrup gør sine eksempler mere kryptiske og vage, end de er i afhandlingen, ved at tage enkeltformuleringer ud af deres kontekst; det gælder fx formuleringen om Monrad), men det ville også være fagligt underlødigt at spidsformulere synspunkter, hvor forbehold er på deres plads. Det er ikke så lige til at afgøre, om der er tale om *Neue Mythologie* i *Nordens Mytologi* 1808, og det udsagn, Kondrup citerer, falder undervejs i en længere udredning af spørgsmålet (side 153-158), der samlet set er betydeligt mere præcis, end citatplukket tydeliggør.

Helt afvisende er jeg over for, at der ikke sjældent skulle fremsættes udsagn om det samme sagforhold, der ikke stemmer overens. Ingen af de to eksempler, Kondrup fremdrager, giver belæg for påstanden. Det første har at gøre med Grundtvigs omvendelse i 1810/11. Om den skriver jeg ét sted, at han med den kaster hele sin forestillingsverden bag sig, og et andet sted, at den »i et vist omfang« har karakter af en omvendelse fra hans optagethed af mytologien. Men der er ingen modstrid imellem de to udsagn. Det er banal mængdelære, som snyder Kondrup på dette punkt. At mængde A rummer hele mængde B i sig, betyder ikke nødvendigvis at mængde B rummer hele mængde A. Omvendelsen er total (eller så godt som total: Der er altid modifikationer, og jeg har på dette punkt faktisk overskærpet udsagnet), men omvendelsen fra mytologien er kun en del af dens karakter. Den er derudover en omvendelse fra den romantiske forestillingsverden, som har bestemt Grundtvigs forfatterskab og hans fortolkning af den nordiske mytologi frem til 1810/11, og til den lutherdom, som bestemmer hans forfatterskab i den efterfølgende periode. Begge udsagn kan altså godt være sande på samme tid – og de er det.

Skønt Kondrup har sat dem på linje med hinanden, er den anden formodede selvmodsigelse anderledes. Den oplagte forskel på denne »selvmodsigelse« og den foregående er, at forbindelsen imellem de to citater er udtalt, og at sammenføringen af dem altså er tilsigtet i selve afhandlingen. Lad mig derfor svare Kondrup med en modhævdelse: Der er et dynamisk forhold, men ingen modsigelse imellem citaterne, dette dynamiske forhold er en korrekt og præcis måde at udtrykke en bestemt relation imellem emnet og tilgangen til det, og de to citater står, hvor de skal.

Jeg kan på dette punkt ikke genkende min fremstilling i Kondrups fortolkning. Det problem, han rejser »i forbigående«, er blot udtryk for at han har misforstået citatet. Jeg har *ikke* skrevet, at tilgangen ændrer emnets karakter, kun at tilgangen påvirker *forståelsen* af emnets karakter. Den første påstand er nonsens i fortolkningen af et afsluttet forfatterskab, den anden ganske ukontroversiel i en hermeneutisk eller fænomenologisk tradition. Det er en veletableret erkendelse, at tilgangen til et stof ikke er uskyldig. Ved at vælge en bestemt indfaldsvinkel til stoffet fremhæver man nogle sider af det, mens man lægger andre i skyggen. Tilsvarende er den måde, hvorpå man behandler stoffet, afgørende for, hvilken fortolkning der bliver resultatet. For at undgå at begå den malplacerede konkretions fejlslutning må man derfor fastholde distinktionen imellem stoffet og tilgangen. I det foreliggende tilfælde er stoffet, forholdet mellem mytologi, historie og kristendom i N.F.S. Grundtvigs forfatterskab, ikke kun tilgængeligt for den litterære kritik: En idehistorisk, en teologisk og en religionshistorisk behandling ligger også lige for. Alle tre videnskabsgrene er da også – om end med forskellig styrke – repræsenteret i afhandlingen. Derfor er der grund til indledningsvis at gøre opmærksom på, at den fagligt set tilfældige omstændighed, at forfatteren er litterat – og den deraf afledte værkanalytiske metodik – gør afhandlingen litterær.

Det andet af mine udsagn har at gøre med, hvordan indfaldsvinklen påvirker forståelsen af forfatterskabet. *Sagas spejl* er en litterær afhandling, og dens Grundtvig er derfor i høj grad digter. Der er grund til at fremhæve dette i afhandlingens afslutning, fordi min litterære indfaldsvinkel kaster lys over sammenhænge og strukturer i forfatterskabet, der ofte ligger i skygge i den teologiske

Grundtvigforskning. Med den afsluttende bemærkning spiller jeg bolden tilbage til teologerne med en (måske selvovervurderende) opfordring til, at de inddrager de erkendelser i forfatterskabet, der er gjort med *Sagas spejl*, i det teologiske arbejde med Grundtvig. Det tillader jeg mig, fordi jeg selv har gjort en omfattende indsats for at bringe den teologiske Grundtvigforsknings erkendelser i spil i min egen sammenhæng. Denne type tilbagespil hører netop til i afhandlingens afslutning, hvor det er blevet tydeligt for læseren, hvad det er for en fortolkning af forfatterskabet, der er fremlagt.

På den baggrund står jeg undrende over for Kondrups hævde af en selvmodsigelse, og jeg vedkender mig ikke at have udstyret nogen med et delvis misvisende kompas (og særligt ikke Johnny Kondrup, hvis evne til at læse helt uden vejledninger fra mig, jeg har den allerstørste tillid til). I afhandlingens indledning får læseren oplyst, at indfaldsvinklen er litterær, og den replik, Kondrup citerer, uddybes med en længere redegørelse for afhandlingens værkanalytiske metodik (side 80-91). Denne indfaldsvinkel følges igennem fremstillingen, og det resulterer i et bestemt billede af Grundtvig, som der afslutningsvis reflekteres over. Det første citat angiver metodikken, det andet overvejer dens konsekvenser. Derfor hører det første citat hjemme i afhandlingens begyndelse, hvor læseren skal præsenteres for afhandlingen, mens det andet hører hjemme i dets slutning, hvor afhandlingens indhold er kendt.

Jeg anerkender altså ikke, at der er tale om selvmodsigelser i de to eksempler, Kondrup nævner. Hans formulering angiver, at de kun er to af en række, men er de repræsentative, er jeg ikke nervøs for resten. Hvis Kondrup har en smag i munden af noget, der ikke er gennembagt, må det være sin egen læsning, han har fået for tidligt ud af ovnen.

Ad 2) Det andet kritikpunkt er det eneste, hvor jeg udelukkende er uenig med Kondrup. Hans fremstilling giver et forkert billede af min afhandling på dette punkt. Han og jeg er tilsyneladende metodisk uenige om, hvorledes en tidligere litteratur bør behandles, og hans detailindvendinger er efter min mening forkerte.

Kondrup misrepræsenterer mit forhold til den eksisterende forskning, fordi han ved ensidigt at fokusere på de tilfælde, hvor

Sagas spejl forholder sig kritisk til den eksisterende forskning, får afhandlingen til at fremtræde mere aggressiv, end den er. Det er en erklæret del af afhandlingens metodik at indgå i en omfattende såvel kritisk som overtagende udveksling med de eksisterende fortolkninger på feltet, og dette program efterlever den om ikke til punkt og prikke så dog et langt stykke hen ad vejen. Min forskningsgennemgang er den mest omfattende, nogen disputats inden for Grundtvigforskningen har fremlagt, og den er alt andet end en formalitet. Den indsætter afhandlingen i et ekspliciteret afhængighedsforhold til centrale værker i såvel den teologiske som den litterære Grundtvigforskning. Om de to vigtigste arbejder i den litterære Grundtvigforskning, Helge Toldbergs *Grundtvigs symbolverden* (1950) og Flemming Lundgreen-Nielsens *Det handlende ord* (1980), hedder det således: »Disse bøger betyder så meget i det foreliggende arbejde, at selvom jeg har krediteret dem hyppigt undervejs, er det fuldstændige omfang af indflydelsen fra dem formentlig ikke dækket dermed. Den kyndige læser vil finde mange flere genklange af de to værker i den foreliggende afhandling, end den selv redegør for. (62f.)« Dette er måske for velfraseret, og det lader sig kritisere på forskellig måde. Men det er bestemt ikke udtryk for den olme nidkærhed over for den eksisterende forskning, Kondrup tillægger mig. Helt så forelsket optræder jeg ikke over for den teologiske grundtvigforskning, men gennemgangen af den fremstiller *Sagas spejl* som direkte arvtager til centrale synspunkter hos Helge Grell, A.M. Allchin og Bent Christensen. Internt i afhandlingens fremstilling af sit emne er påvirkningen fra de nævnte forskere da også tydelig for enhver, der kender forskningen.

Det afgørende træk, man bør dele med sine forgængere på et videnskabeligt område, er engagementet i sagforholdet. Det leder imidlertid direkte over i kritikken af forgængerne, fordi formålet med ens eget arbejde er og må være at føre forskningen videre: Man arbejder ikke for at gentage sine forgængere, men for at sige noget, de ikke har sagt, og derfor må man også være parat til at kritisere dem. Bag kritikken ligger imidlertid en fundamental overensstemmelse med forgængerne: Man indlader sig med forskningen for at blive klogere på sagen, og da tidligere forskeres formål var det samme, er man i direkte overensstemmelse med deres fundamen-

tale, videnskabelige intention, når man overskrider eller på anden måde kritiserer dem sagligt. Man kan vælge at sige, at ens egen alternative fortolkning i sig selv må gøre det ud for kritikken (og i et enkelt tilfælde, Poul Behrendts fortolkning af *Nyaars-Morgen* i *Viljens former* (1974), har jeg da også gjort det, fordi en udredning af det spegede fortolkningsforhold mellem min forståelse af *Nyaars-Morgen* og Behrendts ville være for omfattende), men det rummer den fare, at den videnskabelige samtale sættes i stå.

På denne baggrund går jeg igennem afhandlingen igen og igen i diskussion med den eksisterende forskning, ligesom jeg hyppigt krediterer synspunkter undervejs. Det er efter min mening en af de afgørende kvaliteter ved afhandlingen, at den aktivt inddrager hele forskningsfeltet, men det må selvfølgelig blive både positivt og negativt (derfor ønsker jeg heller ikke efterfølgende mine egne fortolkninger nogen blidere behandling end den, jeg udsætter andre for i *Sagas spejl*). Sagen er til hver en tid vigtigere end manden, selv når manden er en selv. Denne svarartikel demonstrerer forhåbentlig, at jeg mener dette alvorligt: Jeg forsøger aktivt at være konstruktiv, når opponenterne synes mig at have fat i en lang ende, som det vil fremgå både af det efterfølgende punkt tre og af mit svar til Svend Skriver).

Et af Kondrups vigtigste eksempler på min overdrevne nidkærhed er, at jeg diskuterer tre forskellige tidligere forskeres fortolkning af en bestemt central bevægelse i Grundtvigs ungdomsdigt *Honningduggen*. Men mener Kondrup helt seriøst, at jeg som fjerde fortolker af samme digt ikke skylder at redegøre for min fortolknings relation til de tre foregående? Er situationen ikke forvirrede nok i forvejen, uden at jeg forkludrer den yderligere ved at kaste en ny fortolkning ind ved siden af de andre uden videre forklaring? Jeg hører for mit indre øre en skarptalende opponenter bebrejde mig, at jeg med vanlig frimodighed har fortolket løs på digtet uden at tage højde for den eksisterende forskning, som jo dog på væsentlige punkter modsiger mig. Damned if you do, damned if you don't.

En væsentlig del af Kondrups kritik på dette punkt hænger på hans bestemmelse af, at jeg udmåler uenigheden med tidligere forskere i millimeter. Det er ikke overraskende, at jeg ikke er enig. Lad mig nøjes med ét eksempel: uenigheden med Poul Behrendt i

forbindelse med *Duggen* og *Honningduggen*. Behrendts fortolkning er den betydeligste før (og måske også efter) min. Uenigheden mellem os har at gøre med, at jeg ikke finder Behrendt sublimeringslæsning af digtene tilfredsstillende. For mig er det erotiske billedet på foreningen mellem det høje og det lave, mens det for Behrendt er sådan, at forståelsen af forholdet mellem det høje og det lave udspringer af Grundtvigs uopfyldte erotiske begær. Det er altså et spørgsmål om, hvad der fortolker hvad: Fortolker erotikken foreningen, eller fortolker foreningen erotikken? Det er forståelsesmæssigt helt afgørende. Hvis jeg siger »Min elskede er som en rød, rød rose«, ved alle, hvad der fortolker hvad, og det er tydeligt, at det ville give en radikal misforståelse, hvis man opfattede kvinden som billede på rosen og ikke omvendt. Situationen er langt sværere i Grundtvigteksten, og det giver forskellene i de to udlægninger, men studerer man Behrendts og min læsning samtidig, er det tydeligt, at vores forskellige konklusioner om, hvad der er billede på hvad, er knyttet sammen med og leder til meget forskellige læsninger. Behrendts er subjektiverende og fører fortolkningen ind i Grundtvigs eget driftsliv, min er objektiverende og fører fortolkningen ind i Grundtvigs erkendelsesinteresse. Hvem af os, der har ret, er i netop denne sammenhæng ikke afgørende, men at afstanden imellem de to fortolkninger må udmåles i noget større enheder end millimeter, synes jeg er klart.

Endelig kritiserer Kondrup, at jeg behandler især den litterære Grundtvigforskning for overfladisk og uden engagement. Min gennemgang af den litterære forskning har kun to værker ordentligt behandlet, nemlig Helge Toldbergs og Flemming Lundgreen-Nielsens tidligere nævnte disputater. Kondrup savner en stillingtagen til Jørgen Elbeks arbejde med Grundtvig, der udgør et helt livsværk, og han hævder, at jeg kritiserer Aage Henriksen på et mangelfuldt grundlag, fordi jeg benytter den ringere af hans gennemgange af *Nyaars-Morgen* i de sene artikler i stedet for den mere kvalificerede i *Gotisk tid* (1971), hvor Henriksen angiveligt ikke begår de fejl, jeg kritiserer ham for. Endelig bebrejdes jeg, at jeg ikke har behandlet Poul Borums bidrag til den litterære Grundtvigforskning i *Digteren Grundtvig* (1983) med tilstrækkelig opmærksomhed.

Her må jeg igen melde hus forbi. At det kun er Toldberg og Lundgreen-Nielsen, der er blevet behandlet i forskningsoversigten, hænger sammen med, at der er niveauforskel imellem disse to tekster og hele resten af den litterære Grundtvigforskning. I perspektiv, i videnskabelig dybde og præcision og i faglig originalitet overgår de langt alle andre tekster på området. Følgerigtigt er deres betydning for mit eget arbejde for begges vedkommende langt større end den resterende litterære Grundtvigforskning til sammen! Jeg fandt det derfor relevant at afsætte plads til en ordentlig, diskuterende præsentation af dem, selvom det skete på bekostning af den brede oversigt over rækken af mindre tekster. Den disposition står jeg ved.

Vender vi os derefter til de enkelte forskere, jeg skulle have gjort uret, er sagen forskellig fra person til person. Det undrer mig, at en forsker, der har så stor respekt for videnskabelighed som Kondrup, kan kalde Poul Borums *Digteren Grundtvig* et bidrag til den litterære Grundtvigforskning, der ikke kan ignoreres. Borums bog er helt uvidenskabelig, den har ingen sammenhængende literaturorientering, ingen noter, intet samlende synspunkt, ingen originale, gennemtænkte og bare nogenlunde langtidsholdbare bidrag til noget område af Grundtvigforskningen. Den er et stykke journalistik i megaformat. Kondrup mener ikke, den kan ignoreres, jeg mener ikke, den kan inddrages: Der ville intet komme ud af at bruge plads på den i en fagvidenskabelig afhandling med et helt andet anlæg og – ja, undskyld – et helt andet niveau end Borums. Den er kun berørt symptomatisk i forskningsgennemgangen, og det er helt med vilje.

Jeg fristes til at gøre mig lystig over, at Kondrup bebrejder mig, at jeg ikke grundigt nok inddrager Jørgen Elbeks arbejder, al den stund Elbek selv systematisk ignorerer, hvad andre har skrevet, og har en videnskabelig praksis, der er uden lodighed bedømt på en række helt normale videnskabelige kriterier. Se fx det ikke-eksisterende henvisningsapparat og den absurde filologiske linje i den som selvstændig bog trykte artikel *Grundtvigs atten prøveår* (1973).

Det svar ville imidlertid være uden faglig relevans, da Elbeks videnskabelige etos ikke kan bruges som undskyldning for fejl i min egen,¹ særligt ikke da min disputats er normalvidenskabeligt anlagt og netop søger imod den faglige dialog. Alligevel må mit

svar grunde sig i Elbeks mangel på interesse for denne dialog, for hans tekster, også dem Kondrup nævner, er stærkt esoteriske i deres anlæg. Den Grundtvig, der optræder hos Elbek, er meget svær at opfatte og adskiller sig skarpt fra den Grundtvig, man møder i den resterende litteratur – den være sig teologisk, historisk eller litterær. Derfor er der også meget få kontaktpunkter fra den resterende forskning til Elbek: Jeg er ikke alene på dette punkt.

Til denne situation knytter der sig en interessant forskningsopgave, nemlig at forklare, hvori Elbeks Grundtvigtolkning består, og sætte den i relation til den øvrige Grundtvigforskning. Men i min sammenhæng ville det være skudt over målet, særligt da konklusionen efter alt at dømme ville blive, at jeg ikke kunne bruge Elbeks tolkninger til noget af betydning. Jeg har derfor optaget et par af hans tekster i bibliografien for at markere, at jeg har orienteret mig i dem, brugt den ene tekst, der kunne anvendes konstruktivt i min sammenhæng, og i øvrigt ladet forfatterskabet ligge. Det finder jeg under omstændighederne rimeligt. Dog: netop *Grundtvigs atten prøveår* kunne – eller burde – måske have været inddraget, fordi Elbek i den ikke begår den fejl i forståelsen af *Nyaars-Morgen*, jeg drager frem i hans tidlige artikel, men de øvrige fortolkningsmæssige kalamiteter i den ville have ført til en yderligere kontant afregning fra min side, og det havde formentlig ikke været konstruktivt.

Endelig Henriksen. Der henvises til Henriksen forholdsvis ofte i afhandlingen, og måske derfor bebrejder Kondrup mig ikke, at jeg mangler en samlet stillingtagen til Henriksens Grundtvigtolkning. Til gengæld kritiserer han mig for at have angrebet den svagere fortolkning af *Nyaars-Morgen* i Henriksens senere værker, fordi fejlene ikke findes i den bedste af hans tolkninger, den i essayet »Grundtvig og Baggesen. En litterær anekdote« fra *Gotisk tid*. Deri har Kondrup ikke ret. Det fundamentale i min kritik af Henriksen er, at han tegner kompositionen i *Nyaars-Morgen* som en treleddet bevægelse, hvor 2. sang udgør første led, 3. sang udgør andet led, og 4.-9. sang udgør tredje led. Problemet med den fejlplacerede strofe er, at den falder i begyndelsen af 6. sang og altså markerer en helt ny bevægelse inde i det, Henriksen opfatter som én bevægelse. I *Gotisk tid* nævner Henriksen ganske vist ikke den famøse strofe, men han beskriver allerede her digtet som en treleddet bevægelse

(om end fordelingen her er 2. sang, 3.-4. sang og 5.-9. sang), og den kompositionsanalyse er stadig forkert. Derfor er det heller ikke overraskende, at Henriksens omgang med 5.-9. sang er springende og uden særlig interesse for at vise den lokale sammenhæng, de forskellige strofer er revet løs af.

Bedre bliver det ikke af, at havde jeg valgt »Grundtvig og Baggesen« som min hovedtekst, måtte jeg også have taget stilling til en række andre hasarderede påstande om *Nyaars-Morgen* fra Henriksens hånd, fx følgende:

Det er nok værd at gøre sig klart, hvor skræmmende den opgave var, som Grundtvig følte sig sat ud til, hvor halsbrækkende for en luthersk teolog. Han skulle føje en ny bog til Biblens to, bringe et nyt led af menneskelivet ind under Kristus.²

Hævdelsen er et stykke esoteri uden grundlag i *Nyaars-Morgen*. Den havde været en indlysende skydeskive, hvis mit formål havde været at finde forskningshistoriske besynderligheder i Henriksens Grundtvigtolkning. At lade den ukommenteret i *Sagas spejl* forekommer mig ikke uvenligt, og det synes mig ikke indlysende, at fortolkningen af *Nyaars-Morgen* i *Gotisk tid* videnskabeligt betragtet er bedre end i Henriksens senere arbejder.

Ad 3) Efter denne direkte konfrontation mellem opponent og doktorand slutter vi i en mere konstruktiv ånd. Kondrup anholder, at der er en grundlæggende vaghed i den begrebsdannelse, hvormed jeg behandler det manglende ligeløb imellem de to registre i det poetiske hhv. det prosaiske forfatterskab. Det poetiske forfatterskab omtales også som »digterisk« eller »lyrisk«, mens det prosaiske omtales som »teoretisk«. Denne vaghed i sprogbrugen er, skriver Kondrup, »gennemgående«, og den er et problem. Ja, opponenteren når frem til det punkt, hvor han næsten fremmaner begrebsanalytikeren og -essentialisten over dem alle, Johan Ludvig Heiberg, imod mig. Jeg slipper lige akkurat. Det havde været en uhyggelig oplevelse.

Kondrup sammenfatter sit spørgsmål i en hævde af, at der bør etableres en mere konsekvent genretænkning, der »må bygge på en forestilling om, at en bestemt anskuelsesform – den digteri-

ske eller poetiske – er mere dybtloddende, mere omfattende, mere visionær eller lignende end en anden, som man i forlængelse af Sune Aukens term kan kalde den teoretiserende«. Han fremsætter i den forbindelse en bekymring over, hvor vidt jeg dermed får påstået, at verdenslitteraturens store prosaværker og prosagenrer er mindre interessante end poesien. Jeg gætter på, at Kondrup og jeg er enige om, at det ville være mere end et blindt punkt i afhandlingen, det ville være lodret nonsens og oplagt diskvalificerende for synspunktet.

Sagas spejl diskuterer ikke en overordnet genreontologi, den retter sig specifikt imod Grundtvigs værker. Det kan i sig selv tænkes at være en fejl, da det – Heiberg eller ej – ikke er givet, at Grundtvigs genrebrug lader sig forstå uden et overordnet billede af forskellige genrers karakter og interne relation. Her står Kondrup og jeg muligvis, omend denne gang i al fredelighed, i forskellige positioner: Han synes at tænke genreproblemerne generelt, mens jeg er mere interesseret i at afklare dem specifikt i Grundtvigs forfatterskab. Men heller ikke dette har jeg gjort i *Sagas spejl*. Kondrup har ret i, at der eksisterer en terminologisk uklarhed på dette centrale punkt, og denne uklarhed bunder i, at afhandlingen mangler et sammenhængende billede af – i det mindste – Grundtvigs genreontologi. Der kan ikke på denne begrænsede plads gives en fyldestgørende redegørelse for dette emne. Det ville kræve en specialstudie af betragtelig længde og med dybtgående kildeundersøgelser. Jeg må derfor indskrænke mig til en indledende sondering.

Lad mig for klarhedens skyld begynde i den simpleste af Kondrups genrebestemmelser: Der kan konstateres et manglende ligeløb i Grundtvigs forfatterskab mellem de tekster, der er skrevet på vers, og de tekster, der ikke er. Lad os for nemheds skyld og uden at lægge en yderligere bestemmelse deri kalde dem hhv »digtning« og »prosa«.

En nærmere bestemmelse af de to genrers respektive karakter i Grundtvigs forfatterskab volder imidlertid vanskeligheder. Umiddelbart ser det enkelt nok ud. Grundtvig har stort set (dvs når man ser bort fra enkelte upublicerede ungdomsførelser og nogle enkelte tekster fra hans første år som publicerende forfatter) ikke et skønlitterært prosaforfatterskab. Hans prosatekster er sagprosa i

den fundamentale forstand, at de retter sig udad: De forholder sig diskuterende og beskrivende til et sagforhold i den omkringliggende verden, de fremskriver ikke en litterært selvstående struktur, som man finder den i romanen, novellen og de andre skønlitterære prosagenrer. Dermed ligger en fortolkning lige for: *Digteren* Grundtvig er visionær og rækker i sine fortolkninger ud over, hvad *tænkeren* Grundtvig (han være sig teolog, historiker, filolog, skolemand eller politiker) kan overskue, og derfor kan man i Grundtvigs digte dels finde hans tanker, før de er ham selv bevidst, dels finde strukturer, der rækker ud over enhver tankestruktur, han nogensinde arbejder sig frem til. Denne fortolkning har næsten alle fordele. Den er klar, den er enkel, og den er i overensstemmelse med den fremlagte tese i *Sagas spejl*. Dens eneste problem er, at den ikke er sand. For den artsforskel imellem de to genrer i Grundtvigs forfatterskab, den forudsætter, er kun en gradsforskel. Ja, går man tæt nok på enkeltteksterne, er den dårligt nok det.

Kondrup fremdrager, hvordan jeg et enkelt sted (og ja, der burde have været flere) reflekterer over poetiske træk i Grundtvigs prosa i *Nordens Mythologi* 1832. Sådanne træk genfindes i større eller mindre omfang talrige andre steder i Grundtvigs prosaforfatterskab. Grundtvig skriver med en vildt blomstrende og ekspansiv metaforik, han rytmeriserer sin prosa bl.a. ved sine talrige spatieringer og – på et lidt højere niveau – ved sine mangfoldige afbalanceringer af korte og lange sætninger. Han skriver også i en besynderlig, talesprogsnær retorik, der vist aldrig er blevet systematisk undersøgt, men lader sig konstatere, så snart man giver sig til at læse hans tekster op, særligt foredragene i *Brage-Snak* (1844) er karakteristiske på dette punkt. Endvidere finder man et bredt register af andre retoriske virkemidler: Antiteser, parallelismer, læserapostrofer (jf Svend Skribers indlæg), bevægelser mellem høj og lav stil og så videre. Endelig sker det, at Grundtvig på forskellig måde indarbejder små fortællinger af forskellig karakter i sine prosatekster, nogle af dem gendigtninger, andre originale.

Bevægelsen går også den modsatte vej: Grundtvigs digtning deler det fundamentale træk med hans prosa, at den er rettet imod et sagforhold uden for sig selv. En meget stor del af hans digte er enten brugslyrisk (salmer, og kirkehistoriske og folkelige sange),

lejlighedsdigtning (dødedigte, digte til samfundsmæssige lejligheder, digte til forskellige møder og fester) eller begge dele. Det sker enkelte gange i digtene, at Grundtvigs primære formål med en tekst er at gendigte en kendt fortælling, således fx i *Thryms Kvilde* (1815), som afhandlingen analyserer, men selv i disse tilfælde er digtenes sidste retning udad, de har et erklæret budskab, som ofte består i, at de har et ærinde for med deres læser. Grundtvig har et spøtsk forhold til enhver forestilling om, at kunsten er sin egen værdi; den skal tale om noget, den skal være rettet imod verden omkring sig og over sig, for at give mening. Det betyder, at genrerne reelt overlapper, de har retning imod hinanden, og de af Grundtvigs digte, som er mest didaktiske, er mere »prosaiske« end de af hans prosatekster, der har flest digteriske træk.³

Men når digtningen er saglig, og prosaen poetisk, giver det så mening at tale om en forskel imellem de to genrers behandling af mytologien? Ja, for forskellen er der vitterlig og kan ses i det konkrete tekstmateriale. Men dermed er problemet ikke løst, kun sat, for når forfatterskabet betragtes fra dette højere, mere abstrakte niveau er så glidende i sine overgange, hvordan så redegøre for forskellene i de to genrer? Igen kan svaret inden for disse rammer kun blive en antydning.

At der er en glidende overgang imellem de to genrer i Grundtvigs forfatterskab, betyder ikke, at de er sammenfaldende. Både Grundtvigs digtning og hans prosa spænder over et bredt felt af genreudfoldelser, stillejer og udtryksmuligheder. Hans prosa er ikke altid poetisk. Den kan udfolde skarp polemik, nærsynede detaljeundersøgelser eller langsomt fremadskridende ræsonnementskæder. Hans digtning er nok udadrettet med argumenterende passager og strukturer, men hans udtryksregister er langt bredere og kan rumme den intime hvisken i *Sov sødt Barnlille* (1844), det storladne retoriske opsving i *Reis op dit Hoved al Christenhed* (1837) og de vilde billedkombinationer i *Et Blad af Jyllands Rimkrønike* og *Nyaars-Morgen*. Derfor er der stadig mulighed for at tale om forskelle imellem de to genrer, så længe man holder sig bevidst, at de ikke står som rene kategorier over for hinanden.

Som jeg bemærker det i *Sagas spejl*, er mytologien i eminent grad et poetisk element i Grundtvigs forfatterskab. Den spiller en

hovedrolle i hans poetiske billedverden, og den er igen og igen mønsterdannende for fortolkninger og forløb i hans digte. Det er formentlig derfor, den dukker op igen i hans digte på det punkt i 1815, hvor han søger bort fra sin måske mindst poetiske position, bibelkristendommen i årtiets første halvdel. Men det sker på baggrund af en situation, hvor Grundtvig få år tidligere i en voldsom omvendelse har kastet den bag sig, og derfor må det tage tid for ham at finde sig til rette med situationen og være i stand til at forklare sin nye stillingtagen i balancen mellem de to tidlige perioder i sit forfatterskab: Først den poesidyrkende og myteberuste, dernæst den dogmatiserende og hårdt forkyndende.

Man kunne forsøgsvis hæfte to – i netop denne sammenhæng – forbundne begreber på situationen: Frihed og inspiration. Grundtvig er en forfatter, der bevæger sig med meget stor frihed. Han stiller sig frit over for sit emne, sine fortolkninger, andres fortolkninger og det stof, han inddrager i behandlingen af sine emner. Dette gælder – med de forbehold, der følger af, hvad der er blevet sagt ovenfor – stærkere i hans digtning end i hans prosa, og derfor er det også klart, at han mere villigt lukker billed- og betydningsverdner ind i sin digtning, han ikke kan forklare sig i sin prosa, end omvendt. Derfor er det heller ikke overraskende, at noget kan leve i hans digte, før det får plads i hans prosa. En væsentlig baggrund for denne større frihed i poesien er, at hans poetik er en variant af en inspirationspoetik, hvor det, der udtrykkes i digtet, er kommet til digteren udefra som et syn eller en klang, så hans opgave bliver at formidle indtrykket så fuldkomment og så omfattende, som muligt. Over for dette er han bredt ræsonnerende i sin prosa, og selv de mest digterisk prægede passager er indlejret i mere argumentative fremstillinger. Derfor er det lidet overraskende, at billedmønstre og tankeformer kan eksistere i hans digtning, skønt de ikke er lyst i kuld og køn af hans prosa.

Vedrørende Svend Skribers opposition

Skriver omgås mig med noget større mildhed end Kondrup og drager kun et enkelt punkt frem i sin kritik. Til gengæld for den

blide tone har han imidlertid en heltigennem ubehagelig tendens til at have fat i en lang ende.

Skriver er den hidtil eneste, som har udfordret mine konkrete læsninger af enkeltværkerne. Det vil der formentlig blive rådet bod på efterhånden. Den grundlæggende udfordring har at gøre med udvekslingen mellem form og indhold i Grundtvigs værker. Han bemærker, at min indledende programerklæring om, at min værkanalytiske arbejdsform muliggør en mere udtømmende og sammenhængende beskrivelse af de behandlede værkers udsagn og form, trods væsentlige ansatser ikke er tilfredsstillende forløst i *Sagas spejls* konkrete arbejde med sine tekster, fordi formanalysen i praksis ikke har fået en tilstrækkelig behandling.

Skriver spidsformulerer sin position lidt rigeligt, når han retorisk spørger »Har formen intet at betyde?«, for selvfølgelig har den det, og det fremgår også af afhandlingen behandling af sit materiale, at jeg ved det. Men sandt er det, at skønt jeg har mange og meget forskelligartede kommentarer til formelle træk i de behandlede værker, har jeg ikke indløst de metodiske refleksioners underforståede krav om en fyldestgørende helhedstolkning af værkets samlede form og udsagn. Det er lidet overraskende, da det er den udtalte metodiske forudsætning for arbejdet, at interpretationsprocessen aldrig kan fuldendes. Men spørgsmålet om formens rolle bliver ikke derfor mindre vigtig: Det er en af den moderne litteraturvidenskabs vigtigste opgaver at få formanalyse og indholdsanalyse forbundet nærmere. Behandlingen af dem er i virkeligheden ét og kun ét emne, og analysen skal derfor ikke sigte på at opstille et hierarki imellem dem. Det er imidlertid en omfattende og udfordrende opgave, der kræver selvstændig opmærksomhed.

Derfor er jeg også enig med Skriver i, at de formelle træk i de behandlede værker kunne have fået mere opmærksomhed. Og hvad mere er: Kunne være blevet bedre integrerede i den samlede fremstilling. På dette punkt er jeg ikke overbevist om, at Skriver fører sin egen sag konsekvent nok igennem. Netop den formelle redegørelse for strofeformen i *Nyaars-Morgen*, Skriver kalder »overbevisende«, lider efter min mening under den svaghed, at der drages alt for få konsekvenser af den i den videre analyse. Den forbliver i et vist omfang ekstern i forhold til afhandlingens hovedemne.

Denne svaghed henpeger på et andet problem, der burde have været reflekteret i afhandlingens metodeafsnit. Når jeg i det citat, Skriver fremdrager, taler om, hvordan den værkanalytiske metodik giver mulighed for en rigere og mere facetteret forståelse af væreks samlede udsagn og form, så burde jeg have tilføjet, at *Sagas spejl* i det væsentlige er en tematisk studie, som forsøger at beskrive sam- og modspillet mellem tre emnefelt i Grundtvigs forfatter-skab, mytologien, historien og kristendommen. Derfor er det her, afhandlingens hovedinteresse ligger, og de formelle analyser falder først inden for dens synsfelt, når de på den ene eller den anden måde kan bidrage til belysningen af dette emne.

Men selv med den valgte synsvinkel kunne jeg med fordel være gået videre i min inddragelse af værkernes formelle træk uden at bringe afhandlingen ud af fokus. Skrivers konkrete eksempel er analysen af *Nordens Mythologi* 1832, hvor han fremdrager to formelle træk, jeg kunne have ofret mere plads, nemlig dels læserpositionerne, dels stilforskelle mellem afhandlingens to dele.

Jeg stiller mig lidt forskelligt til de to formtræk, Skriver foreslår inddraget. Hans behandling af læserpositionerne er oplysende og stærkt underholdende. Den er helt givet central i en rent intern analyse af *Nordens Mythologi* 1832, men den er knap så relevant i forbindelse med netop mit emne. At forholdet til læseren er et centralt element i *Nordens Mythologi* 1832 er ikke det samme, som at det er et element med afgørende betydning for forholdet mellem mytologi, historie og kristendom i værket. Forholdet til den biografiske læser skal nævnes, fordi værkets retoriske intention er af betydning, men en egentlig, teknisk undersøgelse af de mangfoldige læserinstanser forekommer mig skudt over målet i netop denne sammenhæng.

Anderledes med det andet punkt. Relationen imellem indledningen og fremstillingen i *Nordens Mythologi* 1832 er et af afhandlingens centrale ærinder i analysen af værket. Sansen for helheden i den sene mytologi er vigtig ikke bare i afhandlingens analyse af sit emne, men også i dens billede af den eksisterende Grundtvigreception. Skrivers bemærker, at stilen i indledningen er holdt »nogenlunde« i samme ræsonnerende modus, hvad der er et klogt forbehold, da

den bl.a. rummer en selvdigtet myte fra Grundtvigs hånd, men karakteristikkene af forskellen mellem de to dele er givetvis rigtig. En nøjere undersøgelse af denne forskel kunne have forbedret min argumentation på to punkter. For det første kunne den have kastet bedre lys over, hvorfor mytefremstillingen i *Nordens Mythologi* 1832 er blevet skilt ud af Grundtvigreceptionen. *Sagas spejl* overvejer fremstillingens skæbne i receptionen i sin forskningsgennemgang (side 71-74) og berører også spørgsmålet i begyndelsen af analysen af *Nordens Mythologi* 1832. Skrivers foreslåede analyse af stilforskellene kunne medvirke til at belyse dette spørgsmål, fordi den konstaterende og ræsonnerende prosa i indledningen er langt mere umiddelbart acceptabel end den vilde, omskiftelige og huggende stil i fremstillingen.

For det andet kunne en karakteristik af relationen mellem de to prosaformer i *Nordens Mythologi* være brugt til at karakterisere Grundtvigs omgang med det mytologiske materiale lidt nøjere: Hvad sker der med Grundtvigs prosa, når hans slipper mytologien løs i den? Her er der et oplagt kontaktpunkt mellem Skrivers oplæg og den skitserede redegørelse for forholdet mellem poesi og prosa, der er fremlagt i det foregående. *Sagas spejl* overprioriterer i en vis forstand poesien, fordi mytologien – trods alt – spiller en større rolle i Grundtvigs digtning end i hans prosa. Men derfor er det netop vigtigt, at man giver prosaens hvad dens er, og dér kunne netop en kontrastiv stilanalyse have været på sin plads, særligt fordi den ville have peget hen på et af de værker, jeg selv ærgrer mig mest over at have underbehandlet i *Sagas spejl*, nemlig den allerede én gang nævnte *Brage-Snak*, der med sin vildt digressive skrivestil og sin muntert-absurde billeddannelse synes at udgøre et højt interessant og oplysende yderpunkt i Grundtvigs forfatterskab.

Når denne indrømmelse er gjort, må det også tilføjes, at Skriver ikke helt giver afhandlingen, hvad dens er på det formelle område. Af en tematisk orienteret afhandling at være rummer *Sagas spejl* påfaldende mange formanalyser. Særligt to formtræk spiller en hovedrolle: Grundtvigs billedbrug og værkernes komposition. Forskydningerne i forfatterskabets stilling til det behandlede emne registreres gennem vedholdende og gentagne analyser af Grundt-

vigs mangfoldige billeder, deres opkomst og især kombination og transformation igennem forfatterskabet. På samme måde spiller kompositionen en helt afgørende rolle i afhandlingens store analyser, mindst måske i netop *Nordens Mythologi* 1832, men også her er dog det ret grundlæggende formelle greb gennemført at læse indledning og fremstilling som en helhed. Kompositionsanalysen er så fundamental i afhandlingens læsestrategi, at den tilmed har fået en vis opmærksomhed i afhandlingen metodiske indledning (side 88f.).

Men der står stadig en stor opgave tilbage med at gennemføre en mere systematisk og gennearbejdet undersøgelse af Grundtvigs formsprog som supplement til Toldbergs redegørelser for Grundtvigs symbolverden. Ideen er hermed anerkendt som vigtig og – i det mindste midlertidigt – givet videre.

NOTER

1. Den er til gengæld helt relevant over for Elbek selv, når han i *Standard* bebrejder mig, at jeg ikke har taget skyldig hensyn til ham (han tror sig kun inddraget et enkelt sted, skønt mit register kunne have fortalt ham, at han optræder 6 steder i afhandlingen og to gange over mere end en side). Den indvending er diskvalificeret, når den kommer fra ham, for han har selv spillet sig ud af den normalvidenskabelige sammenhæng, han nu klager over ikke at være repræsenteret i. Det lykkes i øvrigt Elbek at tillægge mig et særdeles særpræget syn på Grundtvigs fortolkning af de nordiske myter. Elbek klager over, at han har haft svært ved at læse bogen. Jeg tilslutter mig synspunktet.
2. Henriksen (1971), 58.
3. Denne opstilling placerer Grundtvigs prædikener i spændet mellem digtning og prosa i Grundtvigs forfatterskab, idet de både kan lede ind i stærkt intellektualiserende redegørelser og ind i den stærkt poetiserende og rytmiske prosa, der har givet anledning til den ulyksalige tendens til at opstille »prosadigte« i Grundtvigs prædikener.

Sune Auken, Københavns Universitet